

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologiæ Sacramentalis Scholasticæ Et Moralis Pars ...

Ad Mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti D. Augustino conformen

In Qua Tractatur De Impedimentis Matrimonii, Usu Et Divortio

Bosco, Jean a

Lovanii, 1685

Concl. IV. Oportet adulterium sit formale respectu conjugij, cujus petitur
divortium,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73448](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73448)

ne possit
sustineri
pars affir-
mans.

carnes, quando id sine gravi suo incommodo non potest negare. Ratio autem est: quia illa appositio est actio indifferens; quod autem hospites malè ea utantur comedendo carnes, à qua comestione possunt & debent abstinere, non cauponi imputandum est, qui mallet, quod non comederent, sed ipsorum malæ voluntati, quam ille sine gravi suo incommodo non potest impedire; & ideo non censetur talis appositio cooperatio ad peccatum; sed tantum permissio, quæ in multis casibus licet.

Cur ergo eadem ratione non liceat uxori, amasio ejus castitatem violare tentanti concedere tempus & locum, non ut adulterium perficiat, à quo summè abhorret; sed ut in crimine deprehendatur à viro; & sic emendetur, & ipsa ab ejus molestij liberetur? Quippe dare tempus & locum res indifferens est, quæ alter potest bene & malè uti; quod autem velit malè uti, non est concedenti imputandum, quæ mallet, quod malam voluntatem deponeret; & ideo talis concessio temporis & loci non est consensus, sed mera permissio.

158.
Hæc pars
confirmatur
exemplo S.
Bernardini.

Nonne S. Bernardinus mulieri ipsum invitanti ad peccatum adulterij, à quo summè abhorrebat, cum videret se alià viâ commode non posse evadere, dixit: *Si ita vellet, ut protinus se denudaret?* Quis propterea arguit ipsum de peccato? Non enim hoc dicebat consentiendo ipsius malæ voluntati; sed ut eam verberibus emendaret, & sic ab ejus improbitate se expediret, uti etiam fecit. Undè Historia vitæ ejus, c. 23. *Non neglexit Deus preces servi sui: suggestit mox consilium, ut diceret mulieri, si vellet ita fieri, ut se vestibus nudaret.* Censet autem, Deum suggestisse consiliū peccati? Scio, quod non censeas.

159.
Alii ja-
ctant eum
ad hoc pro-
positum.

Atque idem Sanctus, adhuc sæcularis juvenis existens, cum quodam tempore ab improbo cive ad turpia sollicitaretur, rogavit quosdam suæ ætatis honestos adolescentes, ut sibi essent adminiculò, quò ab illius scelesti hominis vexatione se excuteret. Communicato autem inter ipsos consilio, monet eos, ut lapides sibi colligant. Deinde inquirunt hominem illum; quem cum invenissent loco parùm opportuno, Bernardinus jussit eos dare operam, ut posset aliò pertrahi. Ut autem miser ille vidit Bernardinum, nefandâ cupiditate commotus multos ei aureos ostendit, ut alliceret pudicissimum adolescentem. Tum ille annuit, ut è platea excederet. Quod cum ille fecisset, illico exclamat Bernardinus; *Inique, scelestè, flammis exurende: ad eum; ad eum, ad eum,* simulque illum percutere cœpit. Mox socij ejus adjungunt voces suas, pariterque lapides in eum conjiunt. Hucusque Historia vitæ ejus, c. 5.

Et putas, Bernardinum in hoc actu peccasse; quia concessit locum improbo, non animo turpi, sed verberibus eum castigandi? Si Sanchez hæc legisset, & debitè expendisset, fortè nobiscum lenisset, & excusasset à peccato uxorem, quæ tempus & locum concedit volenti adulterare, ut sic in crimine deprehendatur, & emendetur.

Nunc autem oppositum docet sup. n. 54. contrà plerosque (ut ipse faretur) qui ducuntur ex l. *si quis servo*, Cod. de Furtis, ubi habetur, servo requisito ab aliquo de furto committendo, ipsoque nuntiante domino, & de consensu ejus portante res aliquas domum persuadentis, ut hic in furto deprehenderetur, dari contrà persuadentem actionem furti: ubi lex videtur supponere, actionem servi, & pactum cum domino initum licita fuisse. Aliàs cum de consensu domini res accepta sit, minimè actio furti daretur. Sic Paulus eâ leg. notabili 1. Et Alij, quos ibi citat Sanchez

160.
Confirmatio
altera ex l.
20. Cod. de
Furtis.

Respondet autem ipse: Doctores hi non tractant de foro conscientie: dicunt enim id licere, ad injuriâ afficiendum adulterum, aut furti suaforem. Quod in foro conscientie illicitum esse constat. Sed mens textuum & DD. est, ut consensus ille non sit legitimus & sufficiens, ne suadens furum possit de furto, & aduler ille de adulterio intentato accusari. Undè in foro conscientie id pactum illicitum esse censeo. Non enim est mera permissio, dum uxor connivet adulterium molienti; sed est consensus. Ea enim verba sufficerent ad acceptance[m] cujuscumque donationis, aut legati, aut muneris tibi adjuncti. Permissio enim est actus voluntatis circa negationem, id est, circa non impediendum: ut, referens modos permissionis, tradit D. Tho. 4. dist. 33. q. 2. a. 2. questiu[n]c. 2 corp. Hic Sanchez.

Responsio
Sanchez.

Sed jam sup. ostendimus, non esse consensum in adulterium; sed in actum indifferenter, scilicet accessum ad talem locum, vel in tali tempore, qui accessus res indifferens est; & ideo non est illicitum, inire pactum cum uxore, ut amasio conniveat, concedendo tempus & locum, si velit adulterari. Ita nobis videtur. Tu cogita, an rectè. Et transi mecum ad aliquot casus, in quibus propter adulterium non licet celebrare divortium. Primus est, si quis fornicetur seu adulteretur sine culpa, pro quo instituitur

161.
Responsum.

CONCLUSIO IV.

Oportet adulterium sit formale respectu conjugij, cuius petitur divortium.

Incipio à verbis Doct. Seraphici 4. dist. 35. q. 1. in corp. *Concessit Dominus divortium fieri, hoc exigente æquitate juris matrimonialis, quod surgit ex hoc, quod alter injuriatur alteri culpabiliter, subtrahendo jus, quod habebat in corpore, sine injuria alterius: unde non ex quacumque fornicatione fit divortium; sed ex ea, quæ est culpabilis, & singularis in altera personarum.* Hic tractamus de fornicatione culpabili; infra acturi de fornicatione singulari.

162.
Ex sola for-
nicatione
culpabili, fit
divortium,
S. Bonav.

Si ergo (prosequitur D. Bonavent) *fornicetur sine culpa, ut puta per violentiam, vel per ignorantiam, cum credit alium, cum quo coit, esse virum suum, aut credit virum mortuum, & contrahit cum alio, ex tali non fit divortium.*

Oportet igitur adulterium sit formale, id est, culpabile seu peccaminosum; idque graviter, ut advertit

163.
Debit esse

graviter culpabilis. Castro.

advertit Castro lib. 2. de Leg. poenali, c. 4. §. *Vi nostram*, ibi: Sed quia fornicatio aut adulterium dicitur esse causa, propter quam uxor potest à viro dimitti, oportet talem esse fornicationem, quæ culpa & non parva, sed mortalis merito censeri debeat. Nam si absque culpa sua mortali fornicata fuisset, injustum esset, illam tam gravi poenâ punire. Sæpè enim contingere potest, ut mulier nupta sine culpa sua, præsertim mortali, ab altero viro cognoscatur, & sic adulterium, quantum ad substantiam actûs, committat. Quoties igitur id contigerit, non poterit maritus eam à toro repellere; præsertim si illa se à culpa immunem ostenderit. Ita Alphonsus. Quæ sequitur Sanchez lib. 10. disp. 5. n. 11.

Sanchez. Probatur ex ratione.

Siquidem debet esse proportio inter culpam & poenam. Et quàmvis divortium non sit propriè poena, ut habet communior sententia, contra Castro; eundem eam imitatur, cum sit incommodum aliquod seu nocumentum proveniens ex culpa; cum ergo sit gravissimum nocumentum, requiritur, ut & culpa, si non gravissima, saltem gravis sit sive mortalis, ut aequalis sit inter ea proportio; ne merito conjuges conqueri possint de nimio suo gravamine.

164. Prima causa excusans à peccato est violentia, cap. 3. 32. q. 5. ex D. Aug.

Porro ex pluribus causis fieri potest, ut adulterium non sit formale, sive peccatum mortale injuriæ contra fidem conjugalem. Prima apud D. Bonav. sup. est violentia, de qua scriptum habemus apud D. Aug. de Civit. Dei lib. 1. c. 18. & refertur c. 3. 32. q. 5. *Quis sana mente putaverit, se perdere pudicitiam, si forte in apprehensa & oppressa carne sua exercetur & explentur libido non sua.*

Ubi Gloss. verb. *Putaverit*, inquit: *Arg. quod non debet dici quis perpetrasse, quod nolens fecit, vel passus fuit: nec debent imputari, quæ per coactionem absolutam sunt.* Ergo adulterium per coactionem absolutam, seu violentiam factum non debet imputari ad divortij poenam, non solum quoad separationem habitationis; sed nec etiam licebit negare debitum. Siquidem (inquit Averla q. 23. lect. 3. §. *Primo contingere potest*) nec per viam poenæ, nec per viam conventionis, debet habere locum hæc privatio, ubi non est culpa. Et ita omnes docent. Sic ille.

Averla.

165. Quia si uxor oppressa non placetiam habuerit? Averla.

Sed quid, si uxor oppressa complacentiam habuerit? Respondet Averla ibidem §. *Continget autem*: Nec etiam si mulier ex vehementia voluptatis complacentiam consequenter habuerit, ut est sane periculosum, dabit sufficientem divortio causam: tum, quia ad hanc rem debet attendi culpa penes antecedentem consentium ad ipsum actum: tum, quia talis complacentia crit quidem culpabilis coram Deo, non tan en constare potest apud homines. Ita Averla. Tu vide, ab rectè.

Quid si dederit culpabilem causam oppressioni.

Item (prosequitur idem Auctor) nec etiam si mulier fuerit negligens ad fugiendum ab illo loco, in quem timebantur superventuri hostes, ac etiam si de hoc fuisset admonita ab ipso marito: quia non debet extendi ad effectum divortij illa negligentia, & culpa in causa, dum postea non nisi per puram vim secuta sit oppressio, ut notat Sanchez sup. n. 14.

pressio, ut notat Sanchez sup. n. 14. Qui id probat per l. *Vim passam*, ff. Ad Leg. Jul. de Adult. ubi indistinctè deciditur, vim passæ non esse adulterium imputandum, hisce verbis: *Vim passam mulierem, sententia Præsidis provincia continebatur. In lege Julia de adulteriis non commississe respondet: licet injuriam suam, protegens pudicitia causâ, confestim marito renuntiari prohibuit.*

Item: quia nullius criminis uxor rea est, quæ coacta fuit, nec prohibere potuit; l. *Nullam*, ff. de Reg. juris: *Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere non potest.* Nec semper imputatur effectus subsequens, ubi culpa præcedit; cap. *Quia diversitatem*, de Concess. Prab. ibi: *Et tunc si voluerit, non tamen valuerit Archiepiscopus ipse in consecrandis Prabendis uti propria potestate, a qua etsi fuerit sua culpa suspensus; non tamen ad ipsum Capitulum ex illa culpa Prabendarum erat donatio devoluta.*

Ubi Gloss. verb. *suspensus*, ait: *Sic patet, quod licet culpa sua incidit in excommunicationem vel suspensionem, non imputatur ei, quod ex illa culpa processerit, 15. q. 1. Si concupiscentia, & cap. Inebriaverunt: & est simile, ubi culpa præcedit, & tamen non imputantur ea, quæ ex culpa sua processerunt, inf. de Sponsal. Veniens ad nos. Ubi Gloss. verb. *Vi uxori*, inquit: *Et est hic arg. quod licet culpa mea incidit in metum, nihilominus excusor propter metum.* Ergo similiter, licet mulier culpa sua incidit in violentiam oppressionem, nihilominus excusabitur à divortio propter violentiam, cum, ut Sanchez ait; culpa illa inobedientiæ uxoris non fuerit ordinata, ut opprimeretur.*

Non gravetur Lector; si adhuc unam produxero Gloss. ad idem propositum. S. Aug. lib. 1. de Libero arbit. c. 5. & refertur c. 6. 32. q. 5. sic ait: *De pudicitia quis dubitaverit, quin ea sit in animo constituta, quandoquidem virus est? Unde à violento stupra ore eripi nec ipsa potest.* Glossa porro verb. *Eripi*, interrogat: *Quid si culpa sua in hanc violentiam incidisset: puta, denunciavit ei maritus, ut fugeret, ne vi hostium opprimeretur; illa autem fugere nolvit: & sic oppressa est, an dimitti possit a viro? Ecce casus, de quo tractamus.*

Et quid putabimus Gloss. respondisse? Sic, inquit, videtur; quia quidquid ex culpa sua & c. 15. q. 1. Si quis insanicens, 50. dist. Studeat. Præsumitur enim se rapina obtulisse, 23. q. 4. Duplicit, ff. *Quod metus caus.* Si mulier. *Arg. contra: extra de Sponsal. Veniens*, 27. q. 2. *Desponsata*, ... *Nec imputandum est ei, quod credula non fuit, ff. Quod fal. tur. l. 2. & 50. dist.* Si quis præposita. Item, *etsi peccaverit non credendo viro suo, non tamen quantum adulterium meretur; 15. q. 1. Inebriaverunt Lot filia ejus, & se nescienti miscuerunt.* Quapropter culpandus est quidem, non tamen quantum ille incestus, sed quantum illa meretur ebrietas.

His ita disputatis pro utraque parte, remittit se Glossa ad quæstionem Dominicalem, dicens: *Quid juris sit, de hoc in quæstionibus plenè notavi, ad quæstionem Dominicalem.* Ubi (inquit Sanchez sup.) sustinet adhuc non posse dimitti uxorem. Ergo & nos sustineamus, donec oppositum clariùs elucescat. Atque hæc satis de violentia.

Sanchez. Probatur non sufficere p. r. l. 9. ff. Ad leg. etc.

166. Item per l. 109. ff. de Reg. juris. Et cap. 5. de Concess. Prab.

167. Ita docet Gloss. c. 6. 32. q. 5.

168. Remittens se ad quæstionem Dominicalem. Sanchez.

Secunda
causa exclu-
sans e stig-
norantia.
Qua duplex
est.

169.
Prima spe-
cies explica-
tur c. 6. 34.
q. 1. & 2.

Sequitur apud D. Bonavent. sup. ignorantia; scilicet invincibilis, aut certè non nisi venialiter culpabilis. Quæ duplex est, putà, cum credit alium vel aliam, cum quo vel qua coit, esse virum suum, vel uxorem suam, & non est. Item, dum credit virum suum mortuum, & contrahit cum alio; aut uxorem suam mortuam, & contrahit cum alia, ac Matrimonium consummat.

De prima specie scriptum est cap. 6. 34. q. 1. & 2. In lectum mariti, absente uxore, soror ivit uxoris, quam ille uxorem putans suam esse, dormivit cum ea. Super hoc visum est, si ipse per securitatem veram hoc probaverit, quod inscius fecerit hoc scelus, penitentiam quidem, qua sibi indicta fuerit, agat, & legitimum suum conjugium habere permittatur. Ita Concil. Triburienſe.

Ubi Gloss. verb. In lectum, inquit: Ex hoc cap. colligitur; quod, qui cognoscit conjugatam ignoranter, non committit adulterium; arg. extra de Sent. excomm. cap. Si verò aliquis, cujus Summarium est: Qui percussit Clericum, ignorans probabiliter eum Clericum, excommunicatus non est; ignorantiam tamen probare debet per juramentum.

170.
Debet igno-
rantia pro-
bati per ju-
ramentum.

Ergò conjux, qui, vel quæ cognoscit non suum, vel non suam, ignorans probabiliter, eum esse non suum, vel eam esse non suam, non est reus vel rea adulterij, neque pœnæ divortij, ignorantiam tamen probare debet per juramentum; ut notat Gloss. sup. verb. Per securitatem, dicens: Id est, iusjurandum. 35. q. 3. Extraordinaria. Testes enim habere non possunt de huiusmodi; & sic patet, quod per juramentum probatur ignorantia; ut extra de Sent. excomm. Si verò, 2.

Sanchez.

Hanc Glossam sequitur Sanchez sup. n. 17. ibi: Ad probandam hanc conjugis bonam fidem, sufficit ejus juramentum, habito respectu ad ejus honestatem, & alias probabiles conjecturas.

171.
De secunda
specie habe-
tur cap. 1.
34. q. 1. &
2. ex Leone
Papa.

Porro de altera specie ignorantia tractat Leo Papa, scribens Nicetæ Aquileiensi Episc. Epist. 77. cap. 1. & seqq. Do ipsius verba, quæ referuntur c. 1. 34. q. 1. & 2. Cum per bellicam cladem, & per gravissimos hostilitatis incursus, ita quadam dicatis divisa esse conjugia, ut abductis in captivitatem viris, femina eorum remanserint destituta, quæ viros proprios aut interemptos putarint, aut nunquam à dominatione crederent liberandos, & ad aliorum conjugum solitudine (aliàs, Solitudine) cogente transferint: cumq; nunc statu rerum, auxiliante domino, in meliora converso, nonnulli eorum, qui putabantur perisse, remeaverint; merito charitas tua videtur ambigere, quid de mulieribus, quæ alijs conjuncta sunt viris, a nobis debeat ordinari. Ecce status quaestionis. Sequitur resolutio.

Sed quia novimus scriptum, quod a Deo jungitur mulier viro, & iterum præceptum agnovimus, ut quod Deus junxit, homo non sepatet; necesse est, ut legitimarum fœdera nuptiarum redintegranda credamus, & remotis malis, quæ hostilitas intulit, unicuique hoc, quod legitime habuit, reformetur; omnique studio procurandum est, ut recipiat unusquisque, quod proprium est. Et infra: Redeant ergo in suum statum voluntaria recin egratione conjugia, neque nullo modo ad opprobrium mala voluntatis trahatur, quod conditio necessitatis extorsit.

Igitur secundum conjugium, quod initum fuerat ex præsumptione mortis prioris viri, non est trahendum ad opprobrium malæ voluntatis, id est, ad divortium, quod est quasi pœna malæ voluntatis. Undè scriptum est l. 7. Cod. de Repud. Vxor, quæ in militiam profecto marito, post interventum annorum quatuor, nullum sospitatis ejus potuit habere indicium; atque ideò de nuptijs alijs cogitavit, nec tamen ante nupsit, quam libello ducem super hoc suo voto convenit, non videtur nuptias iniisse furtivas, nec dotis amissionem suscipere, nec capitali pœna esse obnoxia. Igitur nec quasi pœnæ divortij.

Nisi (ut benè notat Sanchez sup. n. 11.) de vita prioris conjugis certificata, steterit in secundo illo Matrimonio, debitum petens aut redens. Quia tunc jam verè rea est adulterij. Idem est: si dubia peteret debitum; quia cum illa culpa sit spontanea, non vacat adulterij culpâ. Quod tamen intelligo (inquit Sanchez) si ante sufficientem adhibitam diligentiam petat debitum: nam eâ adhibitâ, si non potest certificari de vita prioris conjugis, potest deinceps petere.

Rogas, quid sentiendum, si conjux, credens probabiliter alium conjugem mortuum, fornicetur? Neque hæc fornicatio erit sufficientis ratio divortij; quia vacat culpa adulterij. Ita Sanchez sup. n. 12. Probatur à simili: sicut accedens ad consanguineam uxoris, ignarus consanguinitatis, quia excusatur ab incestu, non incurrit ejus pœnam, quæ est privatio petendi debitum conjugale, ut sup. diximus.

Appositè ergo dixit D. Aug. lib. de Fide & operibus c. 7. & refertur 34. q. 1. & 2. c. 5. Si virgo nesciens viro nupsit alieno, hoc si semper nesciat, nunquam ex hoc erit adultera: Si autem sciat, jam ex hoc esse incipiet, ex quo cum alieno viro sciens cubaverit. Si non est adultera; ergò nec obnoxia pœnis adulterij. Ergò ignorantia excusat ab adulterio, & consequenter à pœnis, & quasi pœnis, pro adulterio constitutis.

Nec obstat: quod dicitur in fine cap. Gaudemus, 8. de Divort. Quamvis quoque secundum Evangelicam veritatem, qui duxerit dimissam, mactatur: non tamen dimissor poterit objicere fornicationem dimissam, pro eo, quod nupsit alijs post repudium, nisi alias fuerit fornicata. Non obstat, inquam; quia id intelligitur, ut vult Sanchez lib. 7. disp. 101. n. 4. de fornicatione admissa ante repudij libellum. Nam admissa post non potest objici, eò quòd non fuerit verè adulterium: quia infideles, de quibus ibi est sermo, putabant Matrimonium dissolutum per libellum repudij. Hinc Gloss. verb. Poterit objicere, rationem subdit: Quia intelligitur legitime contraxisse, qua auctoritate legis contraxit.

Planè, inquis; sed subsumo: atqui non legitime fornicata est post repudium; ergò hanc fornicationem poterit ei objicere. Simile cap. Fraternalitatis, 6. de Frigid. ibi: Vel nisi se fornicario modo alijs viro miscuerit, ut primus vir præteritu fornicationis ejus velit consortium declinare. Ubi Gloss. verb. Fornicario modo, inquit: Quia si legitime contraxisset cum altero, illud ei objicit

non

172.
Secundum
conjugium,
initum ex
præsumptio-
ne mortis
conjugis, non
sufficit ad
divortium.
l. 7. Cod.
de Repud.

Limitatio
quædam ex
Sancho.

173.
Quia si tali
casu fornicetur? Non
sufficit for-
nicatio.

Probatur ex
c. p. 5. 34.
q. 1. & 2.
D. Aug.

174.
Obstat ex
c. 8. de
Divort.

Solutio ex
Sancho.

175.
Opprobrium
ex cap. 6. de
Frigid.

non posset, nec prae-textu talis fornicationis posset repelli a viro; arg. inf. de Divort. Gaudemus.

Et ratio videtur esse; quia dum legitime contraxit, copulando se operam dedit rei licitae, aliàs rei illicitae; atque adeò omnis eventus, etiam praeter intentionem secutus, ei imputandus est. Sicut volens percutere Andream laicum, si errore ductus percutiat Titium Clericum, ligatur excommunicatione, ut titulus reputat Gloss. cap. Si vero, 2. de Sent. ex cont. verb. Ignoraverit.

176. *Defensio.* Sed (inquit Sanchez lib. 9. disp. 32. n. 24.) hoc est minus verum. Quia is in culpa non fuit respectu percussione Clerici. Deinde: quia percussione Clericum ignarus Clericatus vacat rei illicitae; cum tamen eum excommunicatione non ligari, decidatur d. cap. Si vero.

Præterea (inquit idem Auctor lib. 7. disp. 101. n. 3.) quia in materia irregularitatis ex casuali homicidio contingenti, et si communis sententia praedicto innitens fundamento sustineat, homicidium praeter omnem penam & absque culpa secutum imputari ad irregularitatem danti operam rei illicitae: at verior id negat, nisi quando res illa illicita interdicta est, eò quòd sit periculosa.

177. *Quae sit ratio decisionis.* d. c. 6. Quæ ergò ratio hujus decisionis? Respondet Sanchez sup. lib. 7. quòd conjux ille impotens (de quo ibi agitur) eo ipso quòd copulam attemptavit, quasi potentiam suam experiri volens, necessario contentum praestitit Matrimonij injuriæ: quæ ex illius copula consummatione confurgere poterat. Ex illa enim verificabatur prioris Matrimonij valor, ac subinde adulterij injuria. Sic ille. Hæc autem ratio, liquet profecto, quòd in casu praesenti non habeat locum. Disparitas ergò est: quòd in d. cap. Fratemitatis, fit formale adulterium; hic autem solum materiale, & tantum formale fornicatio simplex, quæ non meretur poenam aut quasi poenam divortij.

178. *Arg. Dirast. contra sententiam Sanchez.* Sed contra arguit Dicast. disp. 10. n. 39. durissimum videtur, hominem (maximè honestum ac nobilem) si non adulteram formaliter, saltem formaliter & proprie fornicariam, aut etiam illegitimè prægnantem admittere. Unde, salvo meliori judicio, mihi non videtur improbabile, saltem si res sit nota vel publica, non teneri cum tali uxore cohabitare; neque enim videtur cum tanto suo dedecore obligari ad eam cohabitationem, maximè in iis regionibus, in quibus turpe est, talem uxorem admittere aut habere.

179. *Putat non improbabile aliquando licere divorcium propter causam fornicationem in malis.* Nam cum lex cohabitationis aut tori non ita strictè obliget, quin vel propter magnum damnum evadendum, vel propter aliquam aliam urgentem causam, censetur quis ab ea obligatione quandoque liber; non video cur talis hæc causa non sit; scilicet, ut evitet illam ignominiam, quam in sua patria, & ubi notus est, subiret; maximè, si non faciliè in aliam simul cum uxore migrare posset, sed solus ipse. Neque ad illam secum abducendam magnis sumptibus & laboribus, videtur in tali casu obligandus: satis enim est, quòd quantum fieri potest, non omnino uxoris curam relinquat; sed de necessarijs

ad vitam transgendam provideat absens, quin cogatur secum praesentem habere mulierem non castam, & justis doloris perpetuam causam.

Verùm hæc Aliorum judicio relinquo, solumque meam sententiam sincerè volui explicare; quam liberius affirmarem, nisi viderem cæteros communiter doctores absque difficultate simul cum alijs prædictis casibus, de hoc etiam casu pronuntiare, non esse sufficientem causam marito, divertendi ab uxore.

Non tamen est eadem ratio mariti comparatione uxoris: quamvis enim maritus, putans probabiliter uxorem mortuam, cum aliqua forniciter quidem formaliter, sed non formaliter adulteret, & postea comperiat uxorem vivere, non poterit uxor ab illo propter illam causam divertere; neque enim æquè turpe est, uxorem habitare cum marito, qui, se putans liberum, fornicatus est; cum in communi hominum æstimatione nihil inde uxori resultet ignominiae. Hucusque Dicastillo. Non adeò malè.

Et sanè Doctores, qui pronuntiant, eam fornicationem non esse sufficientem causam, intelligi possent, inquantum hæc fornicatio est materiale adulterium; jam autem, secundum DD. communiter, plures sunt causae divortij, præter adulterium, ut inf. videbimus, si non divortij perpetui, saltem temporalis. Et sic patet disparitas inter adulterium formale, & dictam fornicationem; nempe, quòd istud sit causa perpetui divortij, sive sit publicum, sive occultum, seu ex eo proveniat infamia, vel non; hæc autem non, nisi sequatur infamia; & per consequens, cessante infamia, teneretur rursus, qui divertit propter eam, uxori suæ cohabitare. Ita ego sentio, salvo meliori.

Si porrò à me quaeritur: quare in Conclusione addiderim illam particulam: *Respectu conjugij, cujus petitur divortium.* Respondeo citius: quia existimat Sanchez lib. 10. disp. 3. n. 12, non esse causam sufficientem, ut legitimus vir ab uxore diverteret, si bona fide eum existimans mortuum, aliisque nuptijs celebratis, fornicetur. Quia (inquit ille) quamvis non excusetur à culpa adulterij, in ordine ad posteriorem virum putativum; cum existimet, posteriùs Matrimonium esse legitimum: at respectu prioris viri, cujus Matrimonio se solutam ejus morte probabiliter existimat, non est ea rea adulterij. Divortium autem priori viro solum conceditur ob injuriam sibi irrogatam adulterino concubitu, quo ejus Matrimonium offenditur; qualis non est hic. Ita præfatus Auctor. Et si objicias, hunc conjugem dedisse operam rei illicitae; jam statim satisfaci simili objectioni. Et ideò ad alia festinat calamus.

Contingere potest, ut conjux, non solum mulier, sed etiam vir, gravi metu inducatur ad consentiendum in adulterium, utpotè per comminationem mortis, aut alterius gravis damni: nunquid meretur poenam divortij? Fit etiam aliquando, ut vir aliquid faciat uxori molestum & injuriosum, ex quo facto occasione uxor arripit fornicandi, v. g. eam injustè expellendo, aut delerendo

179. *Non est eadem ratio de fornicatione mariti.*

Judicium Auctoris.

180. *Quare in Conclus. addatur: Respectu conjugij &c.*

Sanchez;

181. *An gravis metus excuset à divorcio.*

deserendo, aut alimentis necessarijs non providendo; censetur, ob tale uxoris adulterium posse virum ab ea divortium facere? Hæc est nostra resolutio:

CONCLUSIO V.

Gravis metus non excusat adulterium à divortio. Neque quòd altera pars indirectè dederit causam, v. g. injustè subtrahendo alimenta: secùs si vel expressè consenserit, eam, etiam volentem, prostituendo; vel implicite, non prohibendo ubi & quando commode poterat prohibere.

182. **P**rimam partem hujus Conclusionis vocat Sanchez sup. n. 16. communissimam sententiam. Quam ipse probat: quia reverà non excusat à culpa mortali adulterij, & fidei fracturæ, quæ causa divortij sunt. Et ad illam culpam mortalem Canones attendunt. Undè cautè Glossa cap. *Proposito*, 32. q. 5. & illam sequentes Archid. & Bellameta dixerunt, excusare metum à pœna legali adulterij, quæ dolum desiderat. At secundùm Canones esse adulterium, quasi senserint non excusare à pœnis Canonicis, quæ culpam considerant: quales sunt divortium & dotis amissio, cap. *Plerumque*, de Donat. inter virum & uxorem. Ita Sanchez.

Nunc loquatur D. Glossa verb. *Adultera*. Videtur, quòd Aug. malè induxit exemplum Lucretiæ: nam in veritate secundùm Canones adulterium commisit: sive directè, sive indirectè fuerit voluntas; licet secundùm leges non committatur nisi dolo, ff. de *Adult.* l. penult. Sed Aug. induxit exemplum hoc, quasi a minori, quòd ex quo ea, quæ conditionaliter (id est ex gravi metu) fuit coacta, excusatur secundùm legem ab adulterio, multò magis, quæ absolute, secundùm Canones, 1. q. 1. Constat, 50. dist. Presbyteros.

183. **N**ota autem, Adversarios nostros ex d. cap. *Proposito*, quòd desumptum est ex D. Aug. de Civit. Dei lib. 1. cap. 19. principaliter probare suam sententiam; cò quòd in fine Aug. excuset Lucretiam ob adulterio, quæ tamen non fuit violenter oppressa; sed tantùm conditionaliter coacta metu gravis infamiæ, ut patet ex Historia in expositione casus relata, ibi: *Tunc illa timens tantam infamiam, cum valde casta haberetur, supposuit se illi.* Et nihilominus Aug. ut dixi, excusat eam ab adulterio, dicens: *Quid dicemus, adultera hæc, an casta judicanda est? Quis in hac controversia laborandum putaverit? Egregiè quidam ex hoc, veraciterq; declamans ait: Mirabile dictu, duo fuerunt, & adulterium unus admisit. Splendidè atque verissimè.*

184. **S**ed quid dicam? Fortè D. Aug. fuit in ea opinione, Lucretiam absolutà vi oppressam fuisse.

se. Nam in principio cap. ait: *Lucretiam certè Matronem nobilem veteremq; Romanam, pudicitia magnis efferunt laudibus. Hujus corpore cum violenter oppresso Tarquinij Regis filius libidinose potitus esset &c.*

Atque ut loqueretur de coactione conditionali, nihil referret; ut benè notat Gloss. verb. *Vnus admisit*, dicens: *Imò & ipsa, nisi absolutè fuerit coacta, arg. sup. ead. Itane. Sed hoc idè dicit, quia non tenetur hoc casu ad pœnam legis; quia sine dolo adulterium non committatur, ff. de *Adult.* l. penult. Aliàs potius debuit mori, quam consentire, inf. ead. §. Cum ergò.*

185. **A**st nunquid divortium pœna legis? Minimè. Quid ergò? Quasi pœna juris naturalis & divini; & idè incurritur ab eo, qui lædit jus naturale & divinum, id est, qui committit culpam adulterij coram Deo, nisi aliquid aliud obstat.

Perperam igitur citatur hæc Glossa ab Adversarijs nostris, inter quos Averfa q. 23. sect. 3. §. *Tertio*, ubi sic scribit: *Contingere potest, ut conjux non solum mulier, sed etiam vir, gravi metu inducatur ad consentiendum in adulterium, utpotè per comminationem mortis aut alterius gravis damni. Quo casu adhuc quidem mortaliter peccabit, quia deberet potius mortem pati. Et idè mereri pœnam divortij, affirmant D. Bonavent. 4. dist. 35. in exposit. literæ (ibi:) *Quintus (casus) si fuerit vi oppressa.... hæc autem intelligendum est de vi absoluta.* Durandus q. 1. n. 6. Palud. a. 2. n. 16. Sanchez lib. 10. dist. 5. n. 16. & plures ex Iuristis, quos idem refert.*

186. **N**on tamen videtur necessarium id asserere; talemque adulterij culpam non sufficere ad divortium indicant Gloss. & Archid. in cap. *Proposito*, 32. q. 5. dicentes, tale non esse adulterium quoad pœnas legales, & videntur intelligere non solum quoad pœnas legum civilium, sed quoad omnes alias. Et expressè docent Abbas consil. 4. n. 3. Sylvester verb. *Adulterium*, in fine, Rosella & Armilla n. 5. Tabiena q. 1. n. 3. Graff. part. 2. Decision. lib. 1. c. 12. n. 72. Et probabile censet Sanchez n. 15. Idemque esse notant Abbas, Sylvester & Rosella, si mulier præ verecundia & metu infamiæ non clamaverit. Ita Averfa.

Dico ergò: gratis intelligitur Gloss. non solum quoad pœnas legum civilium, sed quoad omnes alias; imò oppositum probatur: quia immunitatem à pœnis legis colligit ex jure civili, nullo allegato Canone, ut sup. vidimus.

187. **P**ræterea: vel ego cæcus sum, vel ipse lipus, qui eam sententiam legit apud Tabienam loco citato. Hæc sunt ejus verba: *Quid de adultera per vim violata? Utrum puniatur pœnâ adulterij?* Respondeo breviter: secundùm Pannon. in consil. 4. quòd si fuit violentia absoluta, nullam pœnam patitur. Si verò fuit conditionalis, peccavit coram Deo, tamen non debet puniri pœnâ adulterij, scilicet ut perdat dotem. Sic ille.

Si inferas: ergò etiam ut possit celebrari divortium. Negatur Consequentia ex ipso Tabiena, verb. *Matrimonium* 4. n. 1. casu 5. quem

hiscè